

Andrea Tvrdá

CANISTERAPIE

Zvíře v sociálních službách

Chtěla bych touto cestou poděkovat své úžasné rodině, svým skvělým kolegům v ELVA HELP a všem inspirativním lidem, které díky své profesi potkávám – děkuji za vás a vaši podporu!

Obsah

Tuto knihu věnuji všem svým psům, těm již zemřelým,
současným i těm budoucím, zejména za ty nejpoučnější lekce
z lidsko-psích interakcí, které mě nepřestávají uvádět v úžas!

O autorce /	7
Úvod /	9
Zooterapie /	10
Definice /	10
Zooterapeutický tým /	11
Rozbor /	11
Kontraindikace /	18
Etika /	19
Zvíře v sociální práci /	21
AASW /	21
Aktivační prvky a koncepční metody /	30
Canisterapie /	34
Definice /	34
Uživatel canisterapie /	35
Sociální šetření v canisterapii /	36
Zakázka /	37
Výstup a cíl /	39
Canisterapie v sociálních službách /	41
Dobrovolník /	45
Metodické vedení psa /	46
AEEA /	46
MEBA /	50
Co je teorie a jak je to s metodikami vedení psa v praxi? /	54
Edukační program /	56
Kapitola pro zájemce o praxi v canisterapii /	58
Kapitola po příjemce služby canisterapie /	61
Rozbor teorie 1 /	62
Teorie canisterapie /	62
Psychorehabilitační a asistenční činnost psa /	65
Základní rozbor práce canisterapeuta /	71
Pes /	73
Minimum z poznatků /	73
Etogram /	74
Pes vhodný ke službě canisterapie /	75
Výchova terapeutického psa /	77
Welfare terapeutického psa /	78
Prevence týrání terapeutického psa /	81
Metody tréninku psa /	85
Asistenční psi /	86
Jak to máme doma /	86
Vhled do problematiky z pohledu sociálních služeb /	87

Vhled do problematiky z pohledu kynologie	/ 90
Typy asistenčních psů	/ 91
Jak se chovat	/ 95
Rozbor teorie 2	/ 97
Teorie přístupů v kynologii	/ 97
Základní přístupy v kynologii	/ 99
Vztah mezi volbou přístupu a prací s klientem	/ 103
Měření kvality	/ 104
Rozbor sociálního směru kynologie	/ 105
Kombinace různých směrů výcviku psa s vedením v canisterapii	/ 106
Autismus a pes	/ 109
APPA – asistenční pes pro autistu	/ 109
Jak to vidí v zahraničí	/ 111
Komunikace – PAS	/ 113
Speciální koncepční metoda canisterapie	/ 114
Cílené vedení psa u dětí s autismem	/ 118
Sourozenec dítěte s autismem	/ 120
C-KI (AACR)	/ 122
Popis	/ 122
Historie	/ 125
Postup	/ 125
Závěr	/ 127
Kritické myšlení	/ 127
Otázky a odpovědi	/ 127
Závěrečná úvaha	/ 132
Zdroje	/ 133

O AUTORCE

O kynologii se aktivně zajímám od svých 10 let, kdy jsem poprvé získala svého vlastního psa a navštěvovala Svazarm (dnes ZKO). Byl to start, počátek.

Prošla jsem obdobím sportovního výcviku malých plemen, výstav psů, chovu psů, stříhovou úpravou psů, domácí dočasnou péčí o štěňátka z popelnic, agility, pomáháním v útulku pro psy – korekce narušeného chování psů, canisterapií a tréninkem psů asistenčních i vodících, pachovými pracemi, záchranářským výcvikem. Mnohé popsané aktivity provozuji dodnes.

První neoficiální návštěvy dětí s postižením s mým psem proběhly v roce 1997.

Věnovala jsem se a stále věnuji mnoho svého času k sebevzdělávání zejména ve směru humanitním a environmentálním, se specializací na sociální práci, kynologii a komunikaci s lidmi a komunikaci se zvířaty (speciálně ve formě metod výchovy, tréninku a interakcí).

V domácnosti žijeme stále se 6–8 psy, dvěma krotkými holoubky a rybičkami.

V současnosti jsem členem týmu lektorů MPSV a Asociace vzdělavatelů, v oblasti problematiky zvířete v sociální práci. Od roku 2003 pracuji jako sociální pracovník – terapeut a trenér zvířat v sociální práci v organizaci ELVA HELP, kde mám tu čest spolupracovat s perfektním týmem lidí.

ÚVOD

Je začátek roku 2019 a já dokončuji korektury rukopisu. Předkládám tak laskavému čtenáři knihu, kterou si dovoluji sepsat po více než 35 letech chovu psů a po více než 20 letech praxe v tematice „pes a osoby s postižením či nemocí“. Přesto jsem si vědomá toho, že uběhne dalších pár let a já budu vědět, že mnohé kapitoly této knihy potřebuji doplnit či přepsat. Stále jsem totiž v pokorném procesu učení se, stále nemohu říci, už o tom vím a znám dost nebo dokonce vše!

Věc tedy posuzuji z pozice vlastní praxe a vlastního vzdělávání se v oboru kynologie, tréninku zvířat, sociální práce, komunikačních dovedností, terapeutických procesů apod. Od roku 1982, kdy jsem se začala aktivně zabývat kynologií, došlo k neuvěřitelným změnám a posunům v oblasti výchovy a výcviku psů a v oblasti možností působení psů. Momentálně, v roce 2015–19, již bezpečně víme, že nemůžeme automaticky přistupovat ke psu jen jako ke tvorovi, který dovede reagovat na náš pozitivní či negativní nátlak a odměnu. Víme, že jde o bytost nadanou citem, instinkty, schopností sociálních interakcí, empatického vnímání a řetězení, chápání v konceptech apod. Právě v oboru zvíře v sociální práci, kam zooterapie spadá, musíme vždy s těmito všemi aspekty počítat a každý projekt v tomto oboru nejprve podrobit analýze, která má následně primární vliv na naše další postupy.

AASW (zvíře v sociální práci) je ucelený obor, kde jsem identifikovala šest základních oblastí. Jeho podstatou jsou metody sociální práce zaměřené zejména na umění měkkých dovedností a odborná práce se zvířetem. Svým působením má mezioborový přesah do řady nelékařských a humanitních směrů. Díky aktivní přítomnosti zvířete v roli prostředníka až partnera, přesah zasahuje i do zoologie ve své nejširší podstatě. Tento obor si tedy vyžaduje pracovníky vzdělané multidisciplinárně, navíc nadané empatií a smyslem pro kooperaci se zvířetem a interakci s lidmi.

Ráda bych, aby jasně vyznělo, že základním poselstvím této publikace je výzva:

„Cest ku podpoře a pomoci lidem prostřednictvím zvířat je mnoho! Jděte libovolnou cestou, ale vždy, v jakémkoli okamžiku, buďte těmi, kteří umějí přesně říci co, jak a proč momentálně dělají a kam tím míří!“

Jen to je bezpečné pro terapeutické zvíře a jen to je korektní pro klienty.

Takže – šťastnou cestu!

ZOOTERAPIE

Zooterapie je naprosto klíčový fenomén pro celý velký obor nazvaný zvíře v sociální práci. Její spontánní vliv nemůžeme eliminovat ani z naprosto běžného soužití člověka se psem jako mazlíčkem a není k tomu nutná žádná znalost problematiky. Zooterapie pojme jakékoli zvíře, dokonce i hmyz, na jedné straně a člověka v jakémkoli věku, kondici, zdravotním stavu, psychickém stavu a sociální situaci. Prvky jejího vlivu můžeme najít i ve výkonu služební kynologie, kde vůbec na terapii klientů necílíme. Pes v zooterapii, tedy canisterapii, hraje jedinečnou roli, pro svou schopnost vlastní angažovanosti.

Zooterapie je pro mě osobně i po mnoha letech praxe stále fascinující a plná naplňujících okamžiků. Fotografie z praxe, zejména při zooterapii s dětmi, jsou velmi roztomilé, plné lásky, radosti, hravosti a mnohdy až dojmají. Právě přímo z praxe mohu potvrdit a myslím, že mi mnozí kolegové dají za pravdu, že ty nejúžasnější okamžiky, trávající ovšem v řádu vteřin či pár minut, přijdou vždy ve chvílích neočekávaných, a tedy bez fotodokumentace. Navíc v nich probíhá něco, co fotografie stejně nemůže plně zachytit a vypovědět – vteřiny pochopení, souznění, náhlého „propojení“...

Díky opravdu dlouholeté praxi v zooterapii již mohu zmínit několik situací, kdy jsem byla svědkem momentu, který se dá nazvat zázrakem. Náhlé „probuzení“ pacienta ze změněného stavu vědomí. Aktivní zahájení rozhovoru od osoby, která byla zatím vedena za hluchoněmou. První samostatné, vědomé krůčky po schodech nahoru a dolů, bez dopomoci. První vědomý a cílený pohyb prstů a ruky u „nefunkční“ končetiny apod. Vše zejména díky vlivu přítomnosti terapeutického zvířete – psa. Také musím zmínit „zázraky“, kdy jsem přítomná okamžiku naprosto spontánní akce zvířete, z jeho vlastní vůle, směrem ke klientovi ve správnou chvíli a účelnou formou – přestože k tomu zvíře nikdy nebylo cíleně učeno.

Poctivé je ale zdůraznit, že tyto zázraky se dějí velmi ojediněle a jsou součástí dlouhého času častých návštěv u klientů a sebevzdělávání se, kde právě hledám cesty, techniky a metody, které by mohly nejúčinněji pomoci. Základem je ale o zooterapii něco vědět, a proto se nyní zaměříme na teorii, která popíše definice a rozbor, typy, druhy a formy a také názvosloví, se kterým se v tomto oboru budeme setkávat.

Definice

Zooterapie je obor speciálního vedení zvířete a soubor úkonů a dovedností terapeuta s cílem využít pozitivního vlivu zvířat na bio-psycho-sociálně-spirituální složky člověka. Odborně prováděná plně zapadá do ucelené rehabilitace jako součást sociálních služeb, vzdělávacího procesu, součást ozdravného procesu i krizové intervence.

Podle Velemínského (2007) je zooterapie obecný pojem pro využití zvířete ke zvířetem podporované terapii, je to souhrnný termín pro rehabilitační metody a metody psychosociální podpory zdraví, které jsou založeny na využití vzájemného pozitivního působení při kontaktu mezi člověkem a zvířetem.

Johannes Odendaal (2007) ve své publikaci „Zvířata a naše mentální zdraví“ zmiňuje, že Boris Levinson (1962) ve své první práci z oboru využití zvířete při terapii užil přímo výrazu „pes jako koterapeut“ – řekli bychom spoluterapeut nebo asistent tera-

peuta. Levinson (1962) se o pozitivním vlivu zvířat zmiňuje ve spojitosti s psychoterapií – „Psychoterapie využívající vlivu zvířat“.

Ať již definujeme zooterapii jakkoli, vždy jde o činnost člověka spolupracujícího se zvířetem, tedy jde o práci týmu.

Zooterapeutický tým

Základní zooterapeutický tým je složen ze zooterapeuta-kompetentní osoby (vzdělání, výcvik, kontrola, osobnost, etika) a zvířete, které je k činnosti připraveno co do socializace, výchovy, výcviku – tedy je atestováno, zdravotního stavu, kondice a z hygienicko-epidemiologického hlediska (prevence a řešení parazitů vnějších a vnitřních, očkování atd.). Tým můžeme flexibilně rozšířit podle individuálních potřeb klientů (např. o rodiče dítěte, o pedagoga, o logopeda, o fyzioterapeuta a jiné). Eventuální, např. dočasnou, alternativou může být i tým složený z psovoda (majitel psa, má psa pod kontrolou) s atestovaným psem a zooterapeuta bez psa. Zooterapeutický tým nelze složit z psovoda s atestovaným psem a z jiného odborníka (logopeda, např.), stále tu pak chybí osoba se znalostí problematiky zooterapie.

Zooterapeut, v případě psa tedy canisterapeut, tedy není jen majitel psa s atestem terapeutického psa, má to být řádně o zooterapii (canisterapii) proškolená osoba, s odpovídajícím vzděláním a dovednostmi a osobním potenciálem, ale tuto problematiku budeme popisovat dále.

Rozbor

Nyní je nutno projít si základním rozbohem oboru zooterapie. Dobré je připomenout, že mnohé je slepě převzato ze vzoru praxe v USA, kde je zooterapie vedená zcela jinak. Do naší české praxe není problém převzít základní rozbor, jen jeho užití v praxi se muselo nutně posunout podle našich zvyklostí a legislativy. Zooterapii můžeme dělit podle druhu spolupracujícího zvířete.

Zooterapii dělíme na tyto druhy:

- felinoterapie (kočky)
- canisterapie (psi)
- delfinoterapie (delfíni)
- hipoterapie (koně)
- ornitoterapie (ptáci)
- caviaterapie (morčata)
- insektoterapie (hmyz – např. pakobylky, strašilky) a další

Obecné cíle zooterapie

Již spontánní přítomnost krotkého zvířete působí pozitivně. Cíleně můžeme pozitivně působit i na osoby bez nemoci či postižení, nepohody, smutku.

Přítomnost zvířete je prostě fenoménem samo o sobě a při cílené práci s ním můžeme mnohé pozitivně podpořit, posunout, například v těchto oblastech:

- hrubá motorika
- jemná motorika
- oční kontakt
- oko–ruka
- uvolnění napětí
- odvedení pozornosti
- aktivace fyzická, psychická
- vzpomínání, paměť
- změna v emočním prožívání
- hladina motivace
- změna ve fyziologických procesech (některé hormony a některé jejich prekursorzy, tlak, salivace, oční míhání, peristaltika střev, uvolnění-napětí spasmů)
- komunikace
- stimulace smyslů (zrak, sluch, hmat, chuť, čítí, čich)
- podpora kognitivních funkcí (poznávací funkce)
- stimul k tělesné aktivitě (od uvolnění-relaxace po akci – jemná, hrubá motorika)
- psychický stimul (nálada, emoce)
- sociální chování
- osvěta, ukázka
- rozvoj her, fantazie, kreativity
- apod.

Zooterapii můžeme poskytovat následujícími metodami, a to podle toho, jakou zakázku s klientem nebo klienty naplňujeme – něco je naučit, vnést jim do života nějakou pozitivní změnu, podpořit nějaký ozdravný proces. Například, pokud mě jako zooterapeutický tým (mám terapeutického psa a terapeutického ptáka) poptá vedoucí sociálních služeb v domově seniorů, s dotazem, zda bych k nim mohla docházet za klienty, trochu je potěšit a vnést novou aktivitu do jejich životů, možnost se potěšit s psem, popovídat si o zvířatech..., pak jde jednoznačně o zakázku na poskytnutí zooterapie – metody AAA. Zakázka na metodu AAT by zněla asi takto: „Rádi bychom s vámi konzultovali postup a techniky práce zooterapie s některými našimi klienty a pak se s vámi domluvili na pravidelných setkáních s těmito klienty.“ (Zakázce věnuji samostatnou kapitolu.)

K výkonu podpory procesu terapie – AAT nutně musím znát klientovu anamnézu životní i anamnézu jeho nemoci či postižení. Vnímání a úhel pohledu, osobnost, názory a postoje člověka formuje mimo jiné i forma průběhu života. Prožil klient život v bytě, v 7. patře panelového domu na sídlišti, nebo na farmě s hospodářskými zvířaty, vedle polí a lesa? I tato část životní anamnézy bude mít jistě vliv na to, jak a zda vůbec službu zooterapie klient přijme a také jaký styl práce jako terapeut mám zvolit. Anamnéza nemoci má ohromný vliv, je velký rozdíl, jestli je 50letý klient na vozíku od svých 5 let, anebo jestli, coby aktivní sportovec, usedl na invalidní vozík až ve 40 letech. Jde o diagnózu vrozenou, nebo získanou? Pokud jde o handicap získaný úrazem – existuje viník, nebo šlo o nešťastnou náhodu? To vše, a mnohé další, je v pozadí procesu sžití se člověka s jeho zdravotním stavem či kondicí. Dobrá znalost těchto všech okolností je teprve podkladem k zahájení procesu v terapii.

Zooterapie má k dispozici tyto základní metody:

- AAA – Animal assisted activities (zvíře asistující aktivaci)
- AAE – Animal assisted education (zvíře asistující výuce)
- AAT – Animal assisted therapy (zvíře asistující terapii)
- AAI – Animal assisted intervention (zvíře asistující intervenci)
- AACR – Animal assisted crisis response (zvíře asistující krizové intervenci)

Intervencí zde rozumíme vnější zásah do nějakého procesu za účelem jej ovlivnit (pozitivně).

AAA – může být poskytována terénní (návštěvní) službou, dlouhodobě, opakovaně i jen jednorázově, poskytuje obecné cíle zooterapie, znalost klientovy anamnézy a diagnózy není podmínkou, jde o nejrozšířenější metodu mezi dobrovolníky v oboru zooterapie. Velmi často používá pomůcek a předmětů, se kterými během akce manipuluje zvíře anebo klient. Zkušený zooterapeut může vyvinout novou dílčí techniku práce se zvířetem v metodě AAA.

Můžeme si představit zooterapeuta s králíčkem a psem, který každých 14 dní navštěvuje 2 oddělení v pobytovém zařízení pro seniory a to od 15.00 do 16.00 hod. ve společenské místnosti. Senioři dobrovolně, dle vlastního úsudku, hodinku se zvířaty absolvují. Dále tento zooterapeutický tým navštíví pokoje, kde leží senioři se sníženou motorickou schopností, upoutání na lůžku. Senioři (klienti) mohou zvířata hladit, povídat si o nich a zavzpomínat. Dojde, z větší části zcela nevědomě, k mnoha prospěšným procesům na úrovni psychosociální i fyziorehabilitační. Procesy jsou nevědomé z pozice klienta i z pozice zooterapeuta. Aktér-zooterapeut míří na obecné cíle.

AAE – může být poskytována terénní (návštěvní) službou, dlouhodobě, opakovaně i jen jednorázově, naplňuje obecné cíle zooterapie i individuální cíle skupiny či jedinců, znalost klientovy anamnézy není podmínkou, znalost diagnózy podmínkou je, jde o méně rozšířenou metodu mezi dobrovolníky v oboru zooterapie a zooterapeuty. Velmi často používá pomůcek a předmětů, se kterými během akce manipuluje zvíře anebo klient. Zkušený zooterapeut může vyvinout novou dílčí techniku práce se zvířetem v metodě AAE nebo ucelenou metodiku zaměřenou např. na konkrétní cílovou skupinu nebo na konkrétní cíl.

Můžeme si představit zooterapeuta s králíčkem a psem, který každých 14 dní navštěvuje 2 rehabilitační třídy ve speciální škole a to od 9.00 do 11.00 hod, 40 minut v každé třídě o 8 žácích. Spolu s pedagogem byl předem ujednáán plán – výstupy a cíle jednotlivých žáků (klientů). Děti mohou zvířata hladit, povídat si o nich a spolupracovat s nimi, pozorovat je a zapojovat je do své činnosti. Dojde, zcela vědomě, k mnoha prospěšným procesům na úrovni zejména kognitivní, ale i psychosociální i fyziorehabilitační. Procesy jsou většinou nevědomé z pozice klienta, ale z pozice zooterapeuta je na tyto přímo cíleno. Aktér-zooterapeut míří na edukační cíle klienta, zároveň naplňuje cíle obecné. Z této praxe je veden záznam o procesech s klientem.

Pozor na častou záměnu, kdy aktivace (AAA) poskytovaná zrovna v prostředí školského zařízení je nazývána automaticky edukační metodou (AAE) přesto, že se cíleně nepracuje s ohledem na diagnózu a edukační cíl každého jednoho dítěte.

AAT – může být poskytována terénní (návštěvní) službou, dlouhodobě – opakovaně, naplňuje obecné cíle zooterapie a zejména individuální cíle skupiny či jedinců, znalost klientovy anamnézy i diagnózy je podmínkou, jde o méně rozšířenou metodu mezi zooterapeuty. Často používá pomůcek a předmětů, se kterými během akce manipuluje zvíře anebo klient. Zkušený zoterapeut může vyvinout novou dílčí techniku práce se zvířetem v metodě AAT nebo ucelenou metodiku zaměřenou např. na konkrétní cílovou skupinu nebo na konkrétní cíl či procesní postup. Aktér-zoterapeut primárně míří na cíle terapeutické a zároveň naplňuje obecné cíle zooterapie.

Můžeme si představit zoterapeuta s králíčkem a psem, který každých 7 dní navštěvuje denní centrum pro děti s autismem a to od 9.00 do 10.00 hod., o 6 dětech. Spolu se sociálním pracovníkem byl předem ujednáán plán – výstupy a cíle jednotlivých dětí (klientů) i jako skupiny. Děti mohou zvířata hladit, povídat si o nich a spolupracovat s nimi, pozorovat je a zapojovat je do své činnosti, mít s nimi a skrze ně interakce. Dojde, zcela vědomě, k mnoha prospěšným procesům na úrovni psychosociální i fyziorehabilitační. Procesy jsou většinou nevědomé z pozice klienta, ale z pozice zoterapeuta je na tyto přímo cíleno – zvíře je vedeno záměrně k takové činnosti a úkonům, aby tato měla silný potenciál vyvolat konkrétní reakce u konkrétního dítěte.

AAI – může být poskytována terénní (návštěvní) službou, krátkodobě i jen jednorázově, naplňuje zčásti obecné cíle zooterapie, ale je plně zaměřena na zcela individuální, konkrétní cíl skupiny či jedince, znalost klientovy anamnézy i diagnózy podmínkou je, jde o velmi málo rozšířenou metodu mezi zooterapeuty. Může používat pomůcky a předměty, se kterými během akce manipuluje zvíře anebo klient. Zkušený zoterapeut může vyvinout novou dílčí techniku práce se zvířetem v metodě AAI nebo ucelenou metodiku zaměřenou např. na konkrétní cílovou skupinu nebo na konkrétní cíl či procesní postup. Aktér míří na cíl konkrétní osoby v kontextu s konkrétními projevy její diagnózy ve spojitosti s nějakou konkrétní situací.

Můžeme si představit zoterapeuta s králíčkem a psem, který byl povolán k interakci rodinou, která pečuje o 9leté dítě s Aspergerovým syndromem a střední mentální retardací. Rodina spolupracuje s pedagogy a soc. pracovníky a socioterapeuty. Ve škole i v domácnosti nedochází k nesouladu. Dítě je v psychickém diskomfortu, který se ihned promítá somaticky bolestí břicha a zácpou, jen pokud je hrubě narušen stereotyp chodu rodiny a školy a zvláště, pokud je tato výjimka směřována na dítě (návštěva sociálních pracovníků doma, návštěva u lékaře, dovolená na předem neznámém místě apod.). Rodina plánuje s dítětem návštěvu zubaře. AAI spočívá zejména v tom, že spolu s rodiči a s lékařem zubní ordinace byl předem ujednáán plán – výstupy a cíl, jednotlivé kroky. Cílem je zmírnit až eliminovat psychickou nepohodu u dítěte během a po procesu u lékaře. Po procesu léčby chrupu zoterapeut již s rodinou nepracuje, jde o cílený vstup k řešení konkrétní situace. Zoterapeut tedy sestavuje plán práce s dítětem s Asperg. syndromem s ohledem na cíl – v klidu a bez psychických následků zvládnout návštěvu zubaře, funkčně do něho zapojí terapeutické zvíře.

Dítě může zvířata hladit, povídat si o nich a spolupracovat s nimi, pozorovat je a zapojovat je do své činnosti, mít s nimi a skrze ně interakce. Dojde, zcela vědomě, k mnoha prospěšným procesům na úrovni psychosociální i fyziorehabilitační. Procesy jsou většinou nevědomé z pozice klienta, ale z pozice zoterapeuta je na tyto přímo cíleno – zvíře je vedeno záměrně k takové činnosti a úkonům, aby tato měla silný potenciál vyvolat konkrétní reakce u konkrétního dítěte s konkrétním cílem.

AACR – dělíme na dva základní směry:

1) osobní 2) v rámci IZS

Může být poskytována terénní (návštěvní) službou, krátkodobě, střednědobě či dlouhodobě i jen jednorázově, naplňuje z části obecné cíle zooterapie, ale je plně zaměřena na zcela individuální konkrétní cíl skupiny či jedince, znalost klientovy anamnézy i diagnózy se zaměřením na aktuální stav, je podmínkou. Jde o velmi málo rozšířenou metodu mezi zooterapeuty. Může používat pomůcky a předměty, se kterými během akce manipuluje zvíře anebo klient. Zkušený zoterapeut může vyvinout novou dílčí techniku práce se zvířetem v metodě AACR nebo ucelenou metodiku zaměřenou např. na konkrétní cílovou skupinu nebo na konkrétní cíl či procesní postup. Aktér míří na cíle krizově intervenční, tedy u konkrétní osoby v konkrétní situaci na daném místě a právě v daný čas.

1) Osobní

Můžeme si představit zoterapeuta s králíčkem a psem, který byl povolán pracovníkem pobytového centra pro seniory, kam ve zrychleném krizovém řízení přijali klienta-seniora, jehož dům a hospodářství podlely plně zkáze požáru. Takovou osobu navštěvuje tým opakovaně a komunikaci vede v režimu krizové intervence. Pomalu poskytuje možnost podpory pro to, aby bylo možno trauma pochopit a přijmout, dále následně postoupit v adaptaci na nové životní prostředí.

2) V rámci IZS

Můžeme si představit zoterapeuta s králíčkem a psem, který byl povolán pracovníkem KOPIS¹ k součinnosti. Vzhledem k mimořádné události (MU) bylo zprovozněno evakuační centrum pro oběti MU. Zoterapeut musí znát pozici, skladbu součinných organizací a jedinců, počet, stav a rozptyl věkové kategorie obětí MU, hrubý popis míry traumatu obětí.

Na místě se zoterapeut hlásí veliteli zásahu a dále se řídí jeho pokyny. V evakuačním centru zahajuje proces AACR, kde je cíl v AACR obecný (zmírnění dopadu MU na psychiku obětí – prevence PTSP²) i cíl konkrétní, podle potřeb součinných organizací a osob.

Později podrobněji AACR rozebereme v samostatné kapitole, je zajímavá a vyžaduje si pozornost.

Zooterapie má tyto formy:

a) Podle počtu klientů:

- individuální
- skupinová (malá skupina – do 5 osob, velká skupina nad 5 osob)

b) Podle stylu a frekvencí terapie:

- terénní forma (tým pravidelně dochází za klientem/y do jejich sociálního prostředí – do školy, do stacionáře, do domova, domů do rodiny atd.)

¹ Krajské operační a informační středisko

² Posttraumatická stresová porucha

- ambulantní forma (klient/i dochází za týmem do prostředí týmu)
- pobytová forma (klienti i tým jsou společně v jiném prostředí krátkodobého pobytu, např. 14 dní v léčebně, 7 dní na letním táboře apod.)

V zooterapii známe například tyto techniky:

- observace
- hry zaměřené na různé dovednosti (motorické, sociální, komunikační, soustředění atd.)
- naslouchání
- rozhovor
- motivační aktivity
- péče o zvíře či mazlení se zvířetem
- vycházka s nácvikem porozumění
- nácvik dovedností (augmentativní a alternativní komunikace, sociální dovednosti, sebeobsluha apod.)
- polohování (rehabilitační a relaxační)
- krizová intervence
- techniky sociometrické
- prožitková technika
- a tak dále.

Poznámka: Polohování – jednoduše řečeno postup, kdy je klient ve své oblíbené poloze v leže a zvíře při něm leží, relaxují, přičemž se zvíře klienta může dotýkat cíleně na místě, které je vnímavé k čití, které chceme takto stimulovat. Toto samozřejmě nelze praktikovat př. s delfínem.

V Zooterapii známe tyto koncepční metody:

- speciální metoda pro osoby s poruchou autistického spektra – PAS (observačně strukturální canisterapie)
- speciální metoda pro osoby komunikující alternativním způsobem (př. neslyšící – znaková řeč)

Osobně mám zkušenosti i s caviaterapií a ornitoterapií. Morčátka jsou naprosto jedinečné bytosti, které vřele doporučuji k možné terapii. Naše stádečko 5 morčátek se účastní pravidelně setkání větších skupin klientů (rodiny s dětmi s postižením), kde mají za úkol zaujmout k pozorování a motivovat k hrubé i jemné motorice. Tento druh terapie provozujeme již léta, ale jde jen o velmi okrajovou část naší činnosti. Pracujeme s morčátky našich klientů (například rodin s dětmi s autismem), vzpomenu na intervenci, kterou jsme učinili v rodině s chlapcem s PAS, který nemluvil. Rodiče uvažovali o asistenčním psu a největší zakázkou bylo, aby dítě začalo mluvit. Po hlubším šetření jsme od nápadu psa do rodiny spolu s rodiči ustoupili (nedostatek času), v bytě však spokojeně v akváriu tloustlo morčátko, ihned jsme ho tedy zapojili do terapeutického procesu, matka dítěte s PAS byla zaškolená, jak s morčátkem pracovat v nácviku řeči dítěte – a tak vlastní morčátko „začalo učit dítě mluvit“ – řečeno s nadsázkou, neboť ten správný učitel byla samozřejmě maminka chlapce. Morče ani netušilo, že hraje nějakou roli v tomto procesu.

Ornitoterapii u nás zaštiťuje náš krotký a ochočený (od mláděte dokrmovaný a v bytě s lidmi žijící) holub poštovní. Nutno podotknout, že jsme byli velmi překvapeni, jaký vliv

Ornitoterapie, krotký pták, na snímku je kříženec holuba poštovního s plemenem gigant homer. Holubici jako terapeutické zvíře můžeme vřele doporučit. Po procesu imprintingu (ve věku 10–12 dní dokrmovat ručně, mazlit), jde o velmi milé, přítulné, tiché, něžné domácí zvíře. Nekřičí, neštípe, řeč těla je podobná lidské. Ideální jsou těžší, masná plemena holubů, která v sobě již postrádají touhu po dlouhých letech. A tak domácí holubička kompenzuje své letové schopnosti letem z gauče na křeslo, kde i tento přesun preferuje přenesením od člověka, o což se naučila u lidí žebrať. Klienty překvapuje hebkost peří, mazlivost, příjemná teplota a jemnost nožiček, lesk barev apod.

tento ptáček má. Domnívali jsme se, že jeho úloha bude pouze okrajová, ale klienti si jej přímo žádají, proto je náš holoubek zapojen do terapií častěji. Po čtyřech letech intenzivní ornitoterapie, kdy holub hrál pasivní roli krotkého zvířete, které se nechá hladit, krmit, nosit na ruce či rameni, jsem zahájila trénink holuba. Metodou pozitivního posilování se holub za 4 týdny naučil mezi 8 různě barevnými papírky vyhledat červený a klovnout do něj, zazvonit na rolničku a klovnout na ústa obrázku obličeje. Tyto dovednosti jsou tedy plně využity k tomu, aby děti ve škole mohly na oplátku holoubkovi ukázat, jak umí barvy ony (nácvik soustředění, rozlišení barev, kooperace hemisfér...), jak jen jedním prstem umí zazvonit na rolničku (jemná motorika, oko–ruka, ...) a jak umí pojmenovat části těla v kresbě lidského obličeje – oko, nos, ústa, uši (sebeuvědomění, slovní zásoba, oko–ruka, kooperace hemisfér...). Holub se nyní stále doučuje nové dovednosti, a to v podstatě již na zakázku pedagogů ve speciálních školách pro děti s handicapem – podle toho, které dovednosti jsou pro děti více obtížné či méně atraktivní a kde tedy může holoubek snahu a pochopení dětí podpořit.

Musím upozornit na hrozbu zoonózy. Jak naši psi, morčata, tak holub podstupují veterinární preventivní úkony, jsou pod dohledem veterinárního lékaře. Například možnost přenosu parazitů na člověka je velká a toho by si měl každý terapeut být vědom a konat v tomto duchu – tedy pravidelně zvířata odčervovat a hlídat jejich zdravotní kondici.

U ornitoterapie se potýkáme s fyziologickým jevem u ptáků a tím je nekontrolovatelné vyměšování (kálení a močení dohromady – kloaka). To je však velmi elegantně řešitelné, náš holoubek nosí kalhotky s plenkou. Postrojek je řešen profesionálně, pták se učil 4 dny jej snášet, nyní jej již nevnímá, je schopen chůze, letu, skoků, krmení, mazlení ... všem doporučujeme. Ostatně v kalhotkách se běžně doma pohybuje mimo svou klec. Vyměšování u morčátek neřešíme, neboť jejich služba se omezuje na letní období ve venkovních prostorách, ale i zde by byly asi fajn nějaké nápady, pro případ, kdy morčátko půjde působit na lůžko ke klientovi...

Ne každé zvíře je sympatické či vhodné pro každého. Sama zooterapie nemusí být právě nejlepší volbou pro kohokoli, tuto problematiku řešíme pod kapitolou „kontraindikace“, která je součástí celého procesu.

Kontraindikace

Kontraindikace je stav nebo faktor, který je důvodem k vyloučení výkonu zooterapie. Žádná metoda není pro každého a pro všechny ta nejlepší. Je proto dobré si ujasnit, v kterých případech zooterapii neindikovat klientovi a proč. Rozlišujeme dvě základní formy:

1) absolutní

- alergie na alergen daného zvířete (proteiny na srsti, peří, epitelu, ve slinách, moči)
- vliv náboženství, osobního přesvědčení (např. náboženství, která považují psa za nečisté zvíře)

2) relativní

- strach ze zvířete (fobie) – terapie se může zaměřit právě na zmírnění až eliminaci tohoto strachu

U alergií na proteiny ze srsti psa (nejde o chlup samotný, ale o mikroskopické částčky ulpělé na chlupu) může jít o mnoho stupňů závažnosti od zvýšené citlivosti až po těžkou alergickou reakci.

Obecně z praxe mohu říci, že věc je ještě zamotaná skutečností, kdy alergická osoba tvrdí, že jí alergickou reakci spouští psi typu německý ovčák a labrador či dalmatin, ale nikdy typu pudl či bišonek. Zmatek dovršují mnohačetné studie, které zase potvrzují, že srst plemen typu pudl (takzvaná psí vlna, kterou vidíme u pudla, bišonka, boloňáka, havanského psíka a jiných bišonkovitých plemen, labradoodle, goldendoodle a jiných kříženců s pudlem, barbeta, lagotty, portugala a jiných vodních psů) není automaticky nealergenní – přesto, že osoby jinak citlivé na psí srst, si tato plemena celkem úspěšně pořizují.

Často se mi stává, že řeším komplikaci, ve které nešťastná rodina popisuje záhadu s náhlým nástupem alergické reakce dítěte na již tříletého rodinného psíka, třeba typu jorkšír. Záhadu obvykle vyřešíme okamžitou aplikací antiparazitika proti dravčíkovi psímu (breberka velikosti i barvy lupů v srsti, živící se v srsti a – a to je zásadní – vylučující velmi alergenní výkaly). Potom psíka vykoupeme a je po reakci.

Kontakt alergické osoby s alergenem je ale vždy velmi riziková situace, proto ho nikdy nepodceňuji! Pro osoby s citlivostí na nějaký alergen mám jen jednu inspiraci, než např. započnou pravidelně užívat chemické léky, mohou zkusit sílu přírody. Z bylinek se nám nabízí hluchavkovitá rostlina perila křovitá.

Strach ze psa

Poměrně častá zakázka k řešení od rodičů dětí s postižením. Zde se mi hodně vyplatilo věc společně s rodiči podrobněji projednat. Mnohdy si musíme nejprve ujasnit, co si pod pojmem „strach ze psa“ rodiče vlastně představují. Několikrát jsme se také nakonec shodli, že popsaný projev dítěte u kontaktu se psem je jen neznalost a neobratnost ve

vzájemné komunikaci se psem a nikoli projev strachu. Nutno zde důrazně napsat, že terapie strachu či fobie patří do rukou terapeutů a psychologů, znalých metodik a procesů v této problematice. U dětí a mladistvých musí jít o neinvazivní způsob řešení – žádné „vhození do vody a plav“! Obecně tento způsob nazýváme postupná desenzibilace. U dospělých, svéprávných osob je to potom o jejich vlastní vůli podstoupit třeba i invazivní techniky, ale opakuji – nejvíce pomůžete, pokud klientovi najdete spojení na dobrého specialistu – psychoterapeuta anebo psychologa.

Dobře a účelně vést hovor o zakázce nás často zavede i do osobnějších rovin rozhovoru. Správně rozhodnout, co mně jako zoterapeutovi náleží a co už musí řešit někdo jiný, je nejen o mém vzdělání a souboru dovedností, ale i mé profesní i osobní etice.

Etika je často opomíjeným tématem – zcela neprávem. Právě existence a míra etiky, a tedy etické či neetické chování a jednání je to, co rozhoduje, jestli budete odborníkovi důvěřovat či ne – nenahradí to ani zeď plná diplomů, ani mnoho titulů před a za jmény a ani úžasné webové stránky odborníka. Proto tento pojem zmiňuji a předkládám tak, jak ho pojala odbornice – doktorka Thelenová.

Etika

Thelenová k tématu etika odkazuje na Guggenbühl-Craig 2007, s. 112 (Možnosti profesionální zooterapie v sociální práci – sborník). Etické úvahy v sociální práci a o sociální práci s asistencí zvířete se týkají mnoha dalších oblastí a dilemat sociální práce. Jedním z aktuálních témat AASW, které je přítomností zvířete ještě posilováno, je téma moci v sociální práci či v sociální službě. Vždy je třeba respektovat skutečnost, že pracovník se nachází v určitém mocenském postavení vůči klientovi a stejně tak je moc součástí vztahů pracovníka v organizaci, pro kterou pracuje, či v celém společenském systému. Moc vstupuje do komunikace a má výrazný podíl na možném úspěchu či nezdaru sociální práce. Moc lze uplatňovat a je nutno uplatňovat i vůči zvířeti, které sociální práci asistuje. V tomto případě je otázka profesionální autority a moci obzvláště křehká. Praxe ukazuje na mnoho případů zneužívání moci a zneužití zvířete k posilování pocitu vlastní nadřazenosti nad klientem nebo ostatními pracovníky. Takové jednání je hodnoceno jako vysoce neprofesionální a nemá v sociální práci co dělat.

Dále Thelenová píše o etice a roli příjemce služby v AASW (zvíře v sociální práci – tedy i canisterapie), že je zásadním bodem pro naplnění zakázky a pro odvedení profesionální práce bez ohrožení klienta, zařízení, pracovníka a zvířete. Jedná se o velmi složitou situaci, která zahrnuje mnoho dilemat a morálních problémů. Morální problém znamená, že se vedoucí pracovník nachází v situaci, kdy se musí správně rozhodnout, aniž by měl možnost se tak rozhodnout. Jinými slovy, pracovník ví, jaké jednání by bylo správné, ale nemá k němu přístup. Etické dilema je ještě složitější situace a je reprezentováno například situací, kdy se pracovník musí rozhodnout mezi dvěma či více možnostmi řešení klientova problému, a přitom ví, že ani jedno z možných řešení není pro klienta optimální.

Etické problémy a dilemata se nejčastěji týkají:

- důvěrnosti a soukromí,
- sebedeterminace v přístupu ke klientovi vs. paternalistický přístup,

- konfliktů povinností pracovníka,
- profesionálních hranic a konfliktů zájmů,
- konfliktů profesních a osobních hodnot.

Je zásadní, aby pracovník zjistil a zajistil welfare zvířete v prostředí, ve kterém má následně vykonávat svou koterapeutickou roli. Součástí jeho práce je i tvorba tzv.

krizového plánu. Jedná se o skutečnost, že profesionální pracovník zúročuje své zkušenosti a znalosti k tomu, aby pomohl klientovi odhalit a pojmenovat úskalí a krize, které mohou nastat v procesu realizace sociální služby s využitím potenciálu zvířat. Je vhodné, aby tvorba krizového plánu zahrnovala formulaci všech pravděpodobných i nepravděpodobných kontextů služby, která se mu nabízí.

Velemínský a kol. publikuje celé znění Etického kodexu canisterapeutů v knize Zooterapie ve světle objektivních poznatků. Etické otázky směrem ke klientům, kolegům i terapeutickým či asistenčním zvířatům jsou o to významnější, pokud si uvědomíme rozsah velkého oboru, ve kterém zvíře hraje významnou roli – oboru AASW, o kterém si podrobněji povíme níže.

Napsali a popsali jsme si mnohé definice, co je to zooterapie, potažmo její speciální druh – canisterapie, ale vnáší to do problematiky jasno? Co je a co už není canisterapie?

Pokud chovatel konkrétního plemene psa přijde do ZŠ s pejskem plemeno představit a nechat psíka pohladit – je to canisterapie? Pokud příslušník PČR – psovod, přijde na dětský tábor o prázdninách ukázat služební práci psa a potom ho nechá dětmi pohladit a od dětí i povodit, provedl canisterapii?

Pokud si pečovatka vezme do práce, do pobytové služby pro seniory, svého mazlivého psíka a nechá ho několika klientům pohladit a poví jim o něm informace – vykonala canisterapii? Pokud si logopedka do své ambulance umístí, viditelně pro klienty, klec se svým krotkým morčátkem, a to je občas centrem rozhovoru s klienty i krmení a mazlení – přestala dělat logopedii a provozuje caviaterapii? To jsou asi otázky, na jejichž odpověď vám nestačí si znovu přečíst definice.

Za svou praxi jsem stála v pozicích více rolí po boku se svými služebními terapeutickými psy anebo jinými terapeutickými zvířaty. Trvalo mi nějakou dobu, než jsem tyto role rozklíčovala a mohla si tak uvědomit, že to jsou legitimní oblasti velkého, významného oboru – Zvíře v sociální práci. Domnívám se, že právě tento rozbor (rozbor AASW) může pomoci zodpovědět mnoho otázek kladených odborníky i veřejností.

ZVÍŘE V SOCIÁLNÍ PRÁCI

AASW (Animal Assisted Social Work)

Zvíře v sociální práci (AASW) je samostatný obor spadající do sociální práce, který zasahuje do sféry volnočasových a dobrovolnických programů, přes zmíněnou přímou profesionální sociální práci s klienty, po přesah humanitární, v krizové intervenci při řešení mimořádných událostí. Pokud ještě nepomineme rozsah sociální práce, která legitimně vstupuje i do zařízení školských a zdravotních, běžně působí v domácnostech a samozřejmě sociálních zařízeních, uvědomíme si teprve velký rozsah tohoto oboru. Pro obor je typická spolupráce s cíleně vychovaným a mnohdy i trénovaným krotkým zvířetem. Dalším specifickým v tomto oboru je jeho multidisciplinárně vzdělaný aktér.

Osobně jsem v oboru AASW rozpoznala minimálně 6 oblastí, ve kterých jsem se angažovala a stále angažuji. AASW spadá obsahově do kapitoly Sociální práce, souvisí zejména s pojmy: sociální prevence, aktivace, sociální terapie, sociální rehabilitace, odborné sociální poradenství, krizová intervence, edukace. Nástrojem oboru AASW je speciálně vedené zvíře, zejména pes (od výchovy zvířete k AASW, po přímou akci s již „připraveným“ zvířetem u klienta). Aktér AASW musí ovládat minimálně základy funkční komunikace s lidmi a mnoho z etologie (včetně komunikace) svého koterapeutického zvířete.

Obor zvíře v sociální práci (AASW), tedy sestává zatím ze šesti definovaných oblastí a to jsou: aktivace se zvířetem, zooterapie, pet-terapie, zvíře-koterapeut, asistenční zvíře a výzkum. Žádná z oblastí nemá větší důležitost než jiná, každá řeší clientskou problematiku svým způsobem, každá ovšem na aktéra klade trochu jiný stupeň náročnosti ve znalostech, dovednostech nebo i vzdělání.

AASW – ZVÍŘE V SOCIÁLNÍ PRÁCI	
AKTIVACE SE ZVÍŘETEM	Aktér pracuje speciálně se zvířetem, obecně s lidmi.
ZOOTERAPIE	Aktér pracuje odborně s lidmi a speciálně se zvířetem.
PET-TERAPIE	Aktér pracuje odborně s lidmi a speciálně se zvířetem + nutné edukační dovednosti aktéra.
ZVÍŘE-KOTERAPEUT	Aktér pracuje speciálně se zvířetem a speciálně s lidmi + nutné kooperační schopnosti aktéra.
ASISTENČNÍ ZVÍŘE	Aktér pracuje odborně se zvířetem a obecně až odborně s lidmi.
VÝZKUM	Aktér zpracovává a předává výsledky své praxe.

Základní otázkou je, co je to aktivace – čeho chceme aktivací docílit? Aktivací chceme dostat u klienta změny jeho stávajícího stavu, např.:

- tělesného vjemu: čití, polohy
- prostorového vjemu: vertikalizace, interiér–exteriér
- změna prostředí: teplota, světlo, zvuky, atmosféra, situace
- smyslového vjemu: zrakové podněty, hmatové podněty, sluchové podněty, čichové podněty
- komunikačního zážitku: verbál, neverbál, jiný k. kanál
- informačního pole: téma, FtF (tvář v tvář), telefon, internet
- sociálního prožitku: klid–samota, skupina–živo, kooperace, seberealizace, sdílení
- změna psych. prožívání: relaxace, vzpomínání, fantazie, průchod emocí atd.

Aktivaci tedy zahajujeme již tím, že zaklepeme na dveře předtím, než vejdemo, pozdravíme, představíme sebe a terapeutického psa a zahájíme interakci mezi klientem a psem. Již zvuk zaklepání vytrhne klienta ze stávajícího stavu a přinese mu zvukový vzruch – změnu.

Pozitivní působení prostřednictvím terapeutického zvířete, založené na obecných cílech metody, většinou dobrovolníkem vědomě necílených, které zmiňujeme v kapitole Rozbor.

Vezmeme to po jednotlivých oblastech.

Aktivace se zvířetem

Definice: Pozitivní působení proškoleným dobrovolníkem prostřednictvím zvířete na klienta, které naplňuje obecně známé cíle metody AAA. Tým (dobrovolník a zvíře) za klienty dochází do zařízení sociálního, zdravotního i školského typu. Tým je veden mateřskou organizací, která vydává osvědčení o způsobilosti týmu k této činnosti. Při práci s klientem je tým pod vedením odborníka na klienta.

Využívané základní metody:

AAA (zvíře asistující aktivaci) – Aktér v této oblasti je obvykle dobrovolník, nezná anamnézu, diagnózu, procesní postupy, plány ani cíle klienta. Nenahlíží, nevede, ne-
vypisuje do složky klienta.

Dobrovolník je v evidenci mateřské organizace, je jí uceleně proškolený v kontaktu s klienty a dále je proškolen základním kurzem AAA s minimálně 25 hodinami teorie a 20 hodinami praxe, dodržuje Etický kodex canisterapeuta a absoluuje alespoň 1x za rok intervenční sezení ve své mateřské organizaci.

V oblasti aktivace se zvířetem uvádím tuto metodu jako základní, neboť znalost a dovednost v této oblasti nelze „přeskočit“ a zabývat se hned jinou z oblastí AASW, aniž by to nesnížilo kvalitu naší práce. Je to opravdu základní dovednost a disciplína, dovolím si tvrdit, že všichni zooterapeuté a trenéři asistenčních zvířat, kteří provádí svou činnost kvalitně, tak prošli praxí v oblasti Aktivace se zvířetem. AAA – jako metoda je dále využívána ve všech ostatních oblastech jako běžná součást intervence. Aktér v oblasti Aktivace se zvířetem je zodpovědný za stávající náplň programu a stav a chování zvířete při akci.

Tradičně, již mnoho let, navštěvujeme v rekreačním středisku při pobytové akci rodiny s dětmi s kombinovanými vadami. Akci dělím na tři části, edukační část pro dospěláky (rodiče dětí a pracovníky organizace), prožitkovou část pro děti v doprovodu rodičů a individuální sezení pro zájemce. Rodičům se představíme a rozkryjeme základní náhled struktury canisterapie.

Dětem potom nabízíme možnost projít si seznamovací „hodinou“ s našimi terapeutickými zvířaty, zejména psy... Obecně se s nimi přivítáme, ukážeme si, jak správně psa pohladit a pak si společně se psem pohrajeme s nějakou pomůckou a rozloučíme se se zvířaty, zrekapitulujeme, co jsme dělali.

Děti znám jen jménem a jen „od pohledu“ mohu odhadnout jejich diagnózu, nemám u dítěte žádnou zakázku a vypracovaný plán – nemohu tedy poskytovat terapii – jen aktivaci (prožitek). Aktivace ale také cílí na obecné cíle zooterapie, je velmi prospěšná a u klientů oblíbená.

*Na aktivaci se děti těší a občas se nám stane i to, že námi použitá pomůcka je pro rodiče inspirací a pořídí ji s již osobním terapeutickým cílem pro dítě. Tak tomu bylo i u naší pomůcky plyšáka co opakuje zvuky – okatý lemurek roztomilým hláskem zopakuje, co mu řeknete, i když je to jen pochichtávání. Z našich zkušeností vyplývá, že tato pomůcka velmi podněcuje k užití verbálního projevu... náš plyšák lemurek se jmenuje Dodo. Přes Doda sdělujeme vzkazy terapeutickému pejskovi, třeba povely. Aktivita je zábavná, a přitom si cvičíme koordinaci oko ruka (držíme si Doda před obličejem), soustředění (mluvíme směrem k Dodovi) a verbální projev (mluvíme či vyluzujeme zvuky) – obecné cíle, které nikomu ne-
uškodí a mnohé podpoří.*

Během edukační části odhaluji rodičům i možnosti velmi praktických dovedností jejich domácích mazlíků-pejsků vůči dětem. Jedna rodina byla na pobytu opakovaně, proto se mi dostalo i zpětné vazby o tom, jak se nechali inspirovat a svého pětiletého křížence à la skorojezevčík naučili vyhledat v domě i na pozemku, jejich synka s kombinovanými poruchami chování a pozornosti. Syn nemluví, a tak se na volání neozývá, pro rodiče je uklidňující, že jejich pes pochopil tuto „hru“ a sám jim „ukazuje“, kde syn právě je. Rodičům i psovi tato dovednost nejen obohatila život, ale dodala i klidu – „máme pomocníka, nejsme na to sami“.

Zooterapie

Definice: Pozitivní působení zooterapeuta-asistenta anebo zooterapeuta (odborník) prostřednictvím terapeutického zvířete na klienta. Základem práce je ujednání zakázky a společné stanovení socio-terapeutického cíle a sestavení plánu s klientem. Odborník působí zvolenou metodou (AAT, AAE, AAI, AACR), v jejíž oblasti je vzdělán, prvky metody AAA využívá jako běžnou součást. Tým (člověk a zvíře) za klienty dochází do zařízení sociálního, zdravotního i školského typu a domácností. Kontakt je vždy podložen pracovní smlouvou, buď se stávajícím zařízením klienta, nebo smlouvou o dodání fakultativní služby anebo smlouvou o sociální službě s klientem pod mateřskou organizací. Tým je evidován mateřskou organizací, která vydává osvědčení o způsobilosti týmu k této činnosti. Zooterapeut a zooterapeut-asistent jsou zodpovědní za průběh služby a stav všech zúčastněných.

- a)** Zooterapeut-asistent je vzdělán v oboru sociálních služeb – minimálně jako pracovník v sociálních službách, vzdělává se tedy dále podle zákona o soc. službách. Má další vzdělání ve smyslu terapeutického a pedagogického procesu. Anamnézu a diagnózu klienta zná. Zooterapeutické cíle a plány stanovuje a reviduje po konzultaci s odborníkem na klientův zdravotně-sociální stav. Vede si vlastní dokumentaci, ale také zapisuje do dokumentace klienta, vedené u jeho ošetřovatele nebo lékaře. V zařízení (kde je klient) je zaměstnán (zejména dohoda nebo částečný úvazek), nebo je veden jako externí pracovník anebo jako fakultativní služba mateřské organizace aktéra pro dané zařízení. Asistuje při školeních o oboru a výzkumu.
- b)** Zooterapeut je vzděláním VŠ v sociálních službách – sociální pracovník, vzdělává se tedy podle zákona o sociálních službách. Má další vzdělání (výcviky, kurzy, školení, semináře) ve smyslu terapeutického a pedagogického procesu. Anamnézu a diagnózu klienta zná, zooterapeutické cíle a plány stanovuje, reviduje. Výsledky své práce s klientem konzultuje s kolegy a odborníky na klienta. Vede dokumentaci klienta. Vpisuje do stávající dokumentace klienta. V zařízení (kde je klient) je zaměstnán, nebo je veden jako externí pracovník anebo jako fakultativní služba mateřské organizace aktéra pro dané zařízení. Publikuje, školí, podílí se na výzkumu.

Proč zmiňujeme nutnost existence smlouvy o poskytování služby anebo přímo pracovní smlouvy (například dohody o provedení práce, nebo určitý úvazek hlavního pracovního poměru)? V naší současné legislativě není možné sdělit informace o klientovi osobě, která nemá smluvně podloženou vazbu na klienta anebo s ním není v příbuzenském stavu. Pokud chceme vykonávat proces terapie, nutně musíme o klientovi tyto informace znát.

Využívané základní metody:

- **AAT** – podpůrný, sociálně-terapeutický proces zaměřený na sledování osobního terapeutického plánu a cíle klienta (zvíře asistující terapii)
- **AAE** – podpůrný, edukačně-terapeutický proces zaměřený na edukační cíle klienta (zvíře asistující edukaci)
- **AAI** – sociálně-terapeutický proces krátkodobého cíle, zejména za účelem prevence krizové situace (zvíře asistující intervenci)
- **AACR** – krizová intervence, tedy intervence, která následuje po prošlé krizi klienta (zvíře asistující krizové intervenci)
- **AAA** – základní metoda, jejíž techniky jsou nedílnou součástí všech výše uvedených metod (zvíře asistující aktivaci)

Přes 6 let dodáváme službu formou canisterapie u klienta Pavlíka. Známe jeho životní anamnézu – narodil se v roce 2005 po standardním průběhu těhotenství i porodu se vzácnějším syndromem a střední mentální retardací do úplné, milující rodiny. Žije v rodinném domku se zahrádkou v menším městě, navštěvuje speciální školu a v ní rehabilitační třídu. Má o 5 let mladší sestřičku, která je zdravá. Otec pracuje v dopravě a matka je na částečný úvazek prodavačka. Pavlík nemluví, rozumí jen omezeně a je méně obratný v hrubé motorice – má potíže s koordinací pohybů a rovnováhou, jemná motorika je funkční. Emočně je Pavlík často dobře naladěný, pozitivní prožitky má intenzivní, rád se směje a trvá mu dlouho se uklidnit.

Pavel je společenský a rád se zapojuje do společných aktivit, rád listuje tabletem nebo chytrým telefonem. Doma má Pavlík králíčka. S rodinou jsme domluvili zakázku – dlouhodobým cílem je udržet stávající schopnosti se zaměřením na rozvoj hrubé motoriky a to cestou přímé podpory edukačních procesů v rehabilitační třídě. Se zakázkou a cílem souhlasila i speciální pedagožka a připojila zakázku podpory sociálního chování při skupinových akcích a při setkání s jinými lidmi. Sestavili jsme plán a ten postupně plníme a revidujeme. Po dvou letech jsme, po konzultaci s fyzioterapeutem, u Pavlíka přehodnotili rozvoj hrubé motoriky na udržení stávající hrubé motoriky a naopak jsme zařadili nácviky sebeobsluhy. Ke všem uvedeným cílům volíme u Pavlíka techniky za asistence psů, které má rád a velmi mu pomáhají k motivaci tato cvičení absolvovat radostně a angažovaně. Z každého setkání do naší interní karty Pavlíka zapisují kdo, co a jak dělal a jaké z toho setkání činíme závěry. Pavlík tedy pobírá službu s terapií za asistence zvířete.

Pet-terapie

Definice: Druhově služba sociální rehabilitace a odborného sociálního poradenství, prostřednictvím odborníka na zooterapii (zooterapeut) s praxí v AAA, AAT, AAE, AAI anebo AACR, který provádí šetření v rodině či sociální skupině klienta v místě, kde klient žije. Indikuje AASW, informuje, edukuje a nacvičuje s rodinou (sociální skupinou), jak zapojit stávající zvíře v rodině (soc. skupině) do sociálně-terapeutického procesu ku prospěchu klienta. Tím rodinu (soc. sk.) vede k sebepodpoře a zmocňuje ji k další terapii a stává se pro rodinu v této oblasti konzultantem-poradcem, vede dokumentaci.

Zooterapeut vchází do sociálního prostředí klienta, který poptává zooterapii. Zooterapeut provede šetření a pokud shledá v domácnosti stávající krotké, zdravé domácí zvíře, pak může indikovat pet-terapii, tedy edukuje a zmocňuje člena klientovy sociální sítě (zejména rodina) k účelné práci se stávajícím zvířetem, žijícím s rodinou klienta anebo žijícím v jeho sociálním prostředí. Dále je pro tuto rodinu zooterapeut konzultantem-poradcem v dalším vývoji sociálně-terapeutického procesu, ve kterém je rodina podporována k sebepodpoře a seberealizaci, naopak není podporována závislost na službě. Rodina je tedy sociálně rehabilitována.

Zooterapeut zná anamnézu, diagnózu, procesní postupy, plány a cíle klienta. Nahlíží, vede, zapisuje do složky klienta, kterou vede. Zooterapeut má odpovídající vzdělání (sociální práce, pedagogika, KI), v organizaci je zaměstnán anebo je dobrovolníkem, průběžně se vzdělává a účastní aktivně seminářů, dodržuje Etický kodex a absolvuje alespoň 1x za rok intervenční sezení ve své mateřské organizaci.

Zde je patrné, že bez zkušeností z oblasti zooterapie, bez znalostí o konkrétních projevech diagnóz aktér nebude umět klientovi službu nabídnout. Navíc by měl mít aktér schopnost předávat informace, učit dospělé osoby, srozumitelně edukovat o oblasti pet-terapie právě klienta či rodinu.

Aktér předává know-how zúžené na dané zvíře, daného klienta a právě stanovený cíl. Aktér je zooterapeut a je plně zodpovědný za průběh své práce s rodinou a za průběh konzultací, včetně sociálního šetření při zahájení služby, revize a třeba změnu cíle i uzavření/ukončení služby.

Byli jsme osloveni otcem jednoho chlapce s autismem. Milan je 8letý, mluvené řeči rozumí, motoricky je velmi zdatný, netrpí ani jinými přidruženými poruchami. Otce trápí, že Milánek nemluví. Zakázka otce zní: abychom docházeli s terapeutickými zvířaty k nim domů a podpořili u chlapce snahu verbálně se projevovat. Domluvili jsme si tedy první schůzku, takzvané sociální šetření, u klienta doma, to se děje ještě bez zvířat. Vyslechli jsme otce vypovídajícího o tom, jak spolu se synem žijí, jakými terapiemi a rehabilitacemi syn prošel a prochází, jaké sociální služby využívá a jaké cíle s ním řeší ve škole pedagogové. Opakovaně otec poukazoval na to, že má Milánek schopnost mluvit, ale nekoná tak. Ukazuje rukou na věci, které chce, mručí, různě se tváří a dělá postoje – komunikuje tělem. Chlapec mluví jen v případě, že něco opravdu moc chce a dospěláci v okolí jsou viditelně zaneprázdněni a nějakou dobu si nevšímají jeho komunikace tělem – pak si Milan o věc řekne. Otec připouští, že nemá sám trpělivost cíleně dítě ignorovat, a tak ho tlačí k verbálnímu projevu. Při šetření si všimneme v kuchyni akvária, kde na podestýlce sedí morče. Jmenuje se Pišta a před rokem ho otec pořídil synovi, ten o něj po měsíci ztratil zájem, morče dosud zcela ignoruje. Seznámíme otce s tím, co tedy nabízí naše organizace a jak by mohla vypadat naše spolupráce s ním. Rozloučíme se s domluvou další schůzky, kde již navrhujeme plán a postupy. Na druhé schůzce navrhujeme otci následující postup, naplánujeme tři schůzky a u všech bude terapeutickým zvířetem právě Pišta – vlastní mazlík rodiny. Technika, kterou bychom s našimi terapeutickými zvířaty prováděli, bude poskytnuta se zvířetem rodiny a to tak, aby se ji otec mohl naučit, pochopil ji a dovedl ji aplikovat sám svému synovi. Otci Milana se tento postup velmi líbil, přímo pojmenoval, že bude rád, pokud bude sám umět se synem nějak cíleně, konstruktivně pracovat – dosud je jen závislý na tom, kdy budou mít na Milánka čas a prostor odborníci a specialisté. Otec tedy převzal metodu práce s morčetem vůči synkovi a my jsme se stali jen asistenty a poradci v této oblasti. Jde o pet-terapii, terapii prováděnou přímo rodinným příslušníkem klienta a jeho vlastním zvířetem. Pet je z angličtiny a v překladu znamená „domácí mazlík“. Pet-terapie nejen že plní cíle zooterapie, ale navíc edukuje a činí kompetentní i rodiče dětí se speciálními potřebami, nejsou jen závislí na službě odborníka, mají v rukách možnost sami konstruktivně do dění zasáhnout a dítěti tak pomoci... a to se mi na této oblasti líbí nejvíce, pomoci lidem být samostatnější, dát jim kompetence – zmocnit je.

Zvíře-koterapeut (koterapeutický tým)

Definice: Odborník, zejména nelékařské profese, řeší s klientem cíle ve své profesi, ku podpoře má terapeutické zvíře, se kterým někdy k dosažení některých cílů uvnitř své profese zahájí kooperaci. Cíleně „využije“ u některých klientů a jen v některých situacích pozitivní působení některé z technik z metod AAA, AAT, AAE, AAI, AACR. Nehledá zakázku a nestanovuje cíle v rámci zooterapie. Nevede oddělenou dokumentaci klienta v procesu zooterapie. Pokud má být zvíře v interakci s klientem aktivní, mělo by mít povahu prověřenou znalcem daného druhu. Odborník se může vzdělávat v oboru zooterapie. Odborník, nemá-li sám vhodné zvíře, může si přizvat aktéra oblasti aktivace se zvířetem anebo zooterapeuta s jejich terapeutickým zvířetem (např. canisterapeuta s jeho terapeutickým psem).

V této oblasti je nutno umět kooperovat, spolupracovat, smýšlet v kontextu a souvislostech dané celkové situace. Výhodou je zkušenost se schopností improvizace. Oplátkou je tato oblast pro spolupracující koterapeutický tým vždy významnou zkušeností a mnohdy bohatou nabídkou nových informací – tedy příležitostí se učit a posouvat ve svém oboru.

Aktér koterapeutického týmu zodpovídá za chování zvířete a svou kooperační akci, odborník zodpovídá za průběh služby včetně stavu klienta a cíle s ním ujednaného.

V našem městě kvalitně pracuje firma sdružující fyzioterapeuty vyškolené speciální metodou TheraSuit, kde je dítě ve speciálním korzetu vedeno terapeutem za pomoci specifických pomůcek, které mu dopomáhají ke korektním postojům, pohybům apod. Pro zdárný efekt cvičení je dobré, když dítě samo zapojí snahu s fyzioterapeutem spolupracovat. Děti ovšem mnohdy velmi brzy motivaci ztrácí anebo ji prostě vůbec nemají. Firma poptala naši organizaci ke spolupráci, a tak na vyzvání přicházíme k jednotlivým klientům firmy během cvičení. Jsou to převážně děti s postižením anebo děti po těžké formě úrazu hlavy či míchy apod. Dopomáháme fyzioterapeutovi k tomu, aby mohl být jeho záměr s dítětem aplikován co nejvíce účelně. Nestanovujeme nový, canisterapeutický cíl. Záměr – cíl, je stále věcí terapeuta TheraSuit (fyzioterapeuta), canisterapeut je jeho kooperující tým sledující jeho cíl – je to koterapeutický tým. Tuto oblast mám velmi ráda – mnohé se naučím a mnohdy teprve zde pro mě začínají dávat některé věci smysl..., nikdy bych se třeba nedozvěděla, že pokud chci dítěti se spastickými rukama uvolnit zařaté pěstičky, nemá moc smysl vést mu ruku tak, abychom jeho pěstičkou hladili zvíře, ale naopak stimulovat jeho celou paži v ramenním kloubu tak, aby dítě tento uvolnilo, například při snaze natáhnout ruku za psem, který je mimo jeho pohodlný dosah. Uvolnění ramene totiž plně souvisí s možností uvolnit pěsti. Fyzioterapii studovat nechci, a tak nemám jinou cestu, jak některé souvislosti tohoto typu pochopit a pak je moci sama účelněji aplikovat při zooterapii i u jiných klientů. Cesta spolupráce s odborníky na fyzioterapii mě, jako zooterapeuta, tedy velmi obohacuje a fyzioterapeutovi je naopak díky mně a mému zvířeti umožněno více poznat klienta z jeho motivační a komunikační stránky. Jak budeme se zvířetem postupovat, musí navrhnout zooterapeut, fyzioterapeut mi tedy nejprve musí jasně sdělit čeho chce u klienta docílit. Cíl je fyzioterapeutický, zápis je veden do kartotéky fyzioterapeuta – jde tedy opravdu ze strany zooterapie o koterapeutický vstup.

Asistenční zvíře

Známe dvě základní, mezní metody práce v oblasti asistenční zvíře. Mezi nimi je k dispozici prostor pro širokou škálu mezitypových metod.

a) Kynologická metoda – asistenční pes: Pes žije u kynologa, zejména v psinci, v organizaci, kde kynolog pracuje. Kynolog cvičí psa, přistoupí ke zkoušce, kterou posuzuje a ve které má hlavní slovo verdiktu jiný kynolog. Kynolog potom týden integruje již otestovaného psa s klientem.

b) Sociální metoda – pes-asistent: Pes žije u rodiny klienta. Sociální pracovník-trener psů edukuje klienta a jeho rodinu k tréninku psa. Klient přistoupí ke zkoušce,

kterou posuzuje tým: kynolog a zejména odborník na diagnózu klienta, který má hlavní slovo verdiktu. Pes žije od počátku u klienta – není ho třeba specificky integrovat.

Ve světě jsou záznamy nejen o asistenčních psech, ale i o minikoních, opičkách a velkých papoušcích. Nutno podotknout, že žádné zvíře stále ještě psa v této roli nepřekonal.

Již v roce 2016–19 můžeme mluvit o tom, že v ČR máme organizace pracující nejen v těchto popsanych polohách metod, ale na pomyslné úsečce spojující obě metody (kynologická, sociální) se blíží, řekněme, středu. Tato skutečnost je velmi potěšující, protože to skýtá klientům větší pole výběru. Každému, i z podstaty jeho osobnostního nastavení, jeho momentální situace i jeho různě limitujících možností, prostě vyhovuje něco jiného. Zrovna tak aktér v této oblasti má možnost cílit podle svého nastavení a názoru na organizaci, se kterou by nejraději spolupracoval (např. jako trenér psů anebo sociální pracovník-specialista).

Přesto, a možná právě proto, že jsem si prošla praxí v oblasti kynologické – asistenční pes, jsem zainteresovaná v oblasti sociální metody Pes-asistent.

Kontaktovala nás paní ze středně velkého města v ČR. Rodina žije v rodinném domku se zahradou, mají dvě děti, dceru 9 let a syna 6 let. Syn trpí poruchou autistického spektra, autismem a mentální retardací. Dcerka projevuje jeden typ disfunkce (dyskalkulii) a poruchu pozornosti v mírné formě. Rodina se rozhodla pro koupi psa. Konzultovali myšlenku s psychologkou a ta ji podpořila. Představou rodiny je zlatý retriever, pes. Paní se nás ptala, zda může pes autistickému synovi pomoci zcela konkrétně a pokud ano, jak rodina může docílit toho, takového psa mít.

Ujednali jsme si osobní schůzku v domácnosti rodiny tehdy, abychom se sešli se všemi členy rodiny.

Rodina na schůzce sdělila, že už má štěně zamluveno u jedné chovatelky. Rodina se pevně rozhodla k tomu mít psa doma a vychovat si ho a podílet se na jeho výcviku sama. Probrali jsme všechny témata pro i proti, která se týkají štěněte v rodině, všechny nutné změny v úpravě domácnosti (pryč jedovaté kytky, pryč dostupné kabely, pryč drahé dekorace do 1 metru nad podlahou, konsenzus rodiny na pravidlech – např. pes na gauči ano, či ne? apod.). Rodina se dozvěděla o vývojové etologické psychologii psa, o krizových obdobích a situacích, ve kterých je klíčové jednat informovaně. Velkým tématem pak bylo speciální vedení a trénink psa, vzhledem k jeho poslání – pes asistent pro autistu (například v případě, že dítě s autismem má úzkostné ataky se záchvaty sebepoškozování se a agrese k okolním lidem – je třeba zcela cíleně a specificky zařadit do výchovné a pečující intervence úplně nový prvek již pro štěně v domácnosti).

Rodina zjistila, že musí sama iniciovat komunikaci – konzultovat, ptát se, ověřovat si postupy atd., pracovníci naší organizace mají roli poradců a instruktorů, doprovázejí rodinu v procesu výchovy a tréninku psa. Kontakt probíhá nejčastěji telefonem a osobně. Rodinu jsme také propojili s nejbližší psí školou, se kterou jsme předem domluvili sestavu základních cviků pro ovladatelnost, asi na úrovni ZOP (zkouška ovladatelnosti psa), a vysvětlili smysl výchovy tohoto psa, kde si rodina může také konzultovat základní výchovu. Speciální vedení a trénink je výhradně po konzultacích s naší organizací.

Štěně přišlo do rodiny. Pes roste, rodina se ozývá a konzultuje, objevují se první interakce mezi synem a štěnětem, dcera popisuje své nadšení do zapojení se do péče o psa. Osobně konzultujeme s oběma manžely, kteří jsou plně zainteresováni do cíle – společensky vychovaný, bezpečný pes, se základní ovladatelností a specifickými dovednostmi vůči chlapci s autismem.

Nastal den D, syn má nastoupit do první třídy, pes je roční, ovladatelnost zvládá, jeho soužití a blízkost s chlapcem jednoznačně působí uklidňujícím směrem, počet úzkostných atak klesl a pokud nějaké jsou, pes je rychle zmiřňuje až eliminuje svou interakcí, ve které se angažuje již sám. Myšlenka na psa ve třídě školy je tedy na místě. Škola, kde se syn integruje, s pobytem psa souhlasí. Společně se s rodinou domlouváme na tom, že tento pobyt psa ve škole ale není cílem – jen prostředkem. Pes, byť asistenční, nemá činit dítě s psychickou poruchou na něm závislé. Po třetím dnu ve škole (v časově zkráceném režimu) se rodiče rozhodnou psí doprovod ukončit před školou, pes jde domů odpočívat a chlapec je ve škole s fotografií psa. Dítě má motivaci spolupracovat s pedagogy, aby mohlo brzy domů za svým psem. Pes přijíždí s otcem syna ze školy opět vyzvednout. Chlapec ve škole občas na psa zavzpomíná, asistent či pedagog vezme fotku psa a spolu si řeknou, že pes přijde až v daný čas a do té doby musíme ještě zvládnout to a ono. Struktura tedy byla zachována. Matka vypráví, že syn po příjezdu ze školy leží asi 40 minut spolu se psem v jeho velkém měkkém pelíšku a relaxují. Nikdy před tím, ani po rodinných výletech, toto spontánně neudělal. Je to důkaz, jak namáhavé je pro dítě s autismem učit se ve škole, kolektivu. Kvítujeme, že tento nácvik relaxace probíhá, dítě se tak i učí klidu a uvolnění. Pes má v době výuky syna psychohygienu – odpočívá anebo si hraje s dcerou, která má jiný časový rozvrh ve své škole a 2 dny v týdnu je doma dříve než syn. Pes má skvělý vztah k oběma dětem. Rodina dále psa připravuje na speciální dovednost vyhledání syna v terénu a budově (chlapec mívá stavy, ve kterých má nutkání vyhledat tmavší malý prostor, kde chce být, na volání potom nereaguje), křoví v terénu, skříně a zákoutí v hypermarketech či jiných komplexech apod. Kdy zahájíme proces atestace psa, je na rozhodnutí rodiny. Pracovníci z naší organizace pak zkonzultují s rodinou, jak je pes připraven, a následně k atestaci přivou odborníka na projevy diagnózy u chlapce, kterému má být pes ku prospěchu. Odborník posoudí nejlépe, zda dovednosti, které pes umí, opravdu účelně pomáhají či kompenzují to, co daná diagnóza dítěti omezuje či bere. Například veselé kousky se sundáváním ponožek zde nejsou obhajitelné, jsou jen bonusem, coby prvek terapeutický jako nácvik hry mezi dítětem a psem, dítě s autismem si na nohy dosáhne, zde nepotřebuje kompenzaci.

Při „pohybu“ v této oblasti pracuji z 90 % v roli sociálního terapeuta, v 5 % jako etolog a v 5 % jako kynolog, vše zabaleno do lektorské schopnosti, a nejednou jsem využila i své kompetence krizového intervenanta.

Výzkum – vzdělávání

Definice: Cílený sběr dat, kazuistik, dokumentů, důkazů a popisů dobré praxe atd. s validní evaluací, vše za účelem podpory rozvoje kvality a zkoumání možností oboru AASW pro pomoc a podporu potřebným lidem a zároveň s eliminací negativních dopadů na welfare zvířete v roli koterapeuta, asistenta či aktivačního partnera. Předávání vzešlých poznatků dalším odborníkům, kolegům, zájemcům o obor a studentům

příbuzných oborů, zejména formou seminářů, konferencí, publikací, školení a ideálně akreditovaných kurzů.

Maturitní, bakalářské, diplomové a jiné absolventské práce na téma zooterapie, výzkumné projekty ESF, projekty sociálních inovací, zahraniční výzkum, výzkumy etologů, biologů a antropologů, výzkumy behavioristů a trenérů zvířat, sbírky ukázek dobrých praxí, statistické údaje, sborníky konferencí apod. – aktivně se ve výzkumu uplatňuje zejména zoterapeut, pet-terapeut, odborník s koterapeutem a trenér psů-asistentů. Rozsah zkušeností, způsob zpracování, variabilita příkladů dobré praxe apod. je ucelená, včetně dat z anamnéz a diagnóz klientů a jasné definice individuálního plánu a cíle klienta.

Zde bych se chtěla přimluvit u každého, na koho se obrací studenti se žádostí o spolupráci při vzniku jejich závěrečné práce – prosím, zkuste na takového studenta nahlížet jako na „vlastního“ výzkumného pracovníka, který je schopen a ochoten vykonat velký díl práce ve výzkumu (např. sestavit dotazník, dotazník dostat k cílové skupině, vyhodnotit, výsledek zanást do grafu). Pokud student přichází s nejasnou zakázkou ohledně konkretizace tématu práce – zamysleme se s ním nad tím zodpovědně. Co by opravdu zajímalo nás, v oboru již praktikující? Co bude opravdu zajímavou informací pro kolegy canisterapeuty? Pokud je již práce studenta v rozpracovanosti, neváhejte s prověřením její hlavní myšlenky, čtete důkladně navrhovaný dotazník – zahrnuje opravdu všechny reálné aspekty? Nevychází jen z googlem zkeslených polovičatých a přes 20 let starých informací? Směle vzneste konstruktivně-kritickou poznámku (poukažte na chybu a zároveň navrhněte nápravu či cestu k nápravě). Dobře zpracovaná závěrečná práce je potom dobrým zdrojem k edukaci pro začínající, ale i stávající aktéry aktivace se zvířetem a zoterapeuty! Neopomeňte si tedy vyžádat přeposlání konečné verze práce.

Studenti pro svou závěrečnou práci, aktéři aktivace se zvířetem či zoterapeuty (canisterapeuty) například pro svou inspiraci a posun často žádají o stáž či náhled u zkušenějších zoterapeutů.

Tuto službu, přiznám se, neposkytuji moc ráda, protože jakákoli přítomnost jiné, cizí osoby, vždy naruší běh terapie a mám za to, že je i velkým narušením klientovy intimity. Ale pokud vím a znám zájemce s tím, že jeho motivace opravdu vede k růstu a naše vzájemná komunikace bude konstruktivní – pak velmi ráda tento náhled poskytnu. Ovšem, předchází tomu obvykle schůzka-porada. Obsahem tohoto setkání je zejména zájemci vysvětlit kostru toho, co na náhledu může očekávat a co nikoli. Zejména je dobré upozornit předem, v jakém metodickém vedení uvidí pracovat terapeutického psa a zda bude svědkem aktivačních prvků anebo i koncepční metody.

Jak můžeme vést pejska, si povíme později.

Aktivační prvky a koncepční metody

Aktivační prvky

Jsou to takové činnosti, úkony nebo uvedení do stavu, jejichž prostřednictvím cílíme na aktivaci klienta.

Příklad: hra se psem „na skořápky“ s kelímky od jogurtu, kde klient schovává granulí a vydává povel psovi k hledání. Hra dospělých i dětské klienty baví a cvičí si tak mj. schopnost fixace oko–ruka a jemnou motoriku.

Tvořit nové typy těchto prvků je možné po zvládnutí určité doby práce v oblasti aktivace se zvířetem, metodou AAA, kde není kladen důraz na vzdělání aktéra v oblasti diagnóz a práce s anamnézou a systemického myšlení v sociálních službách.

Z praxe známe mnoho ověřených nápadů z oblasti her a jiných typů interakce mezi člověkem a psem, které aktér vymyslel, použil, osvědčily se a potom je popsal na akcích, jako je workshop, a předal tak dál veřejnosti.

V současné době je fenoménem zapojovat do her a aktivačních činností se psem i jiné pomůcky a hračky, zejména účelně, rukodělně vytvořené (barevné kolíčky, omalovánkové listy, pexesa apod.).

Aktivační prvek účelně podpoří obecný cíl klientů v oblasti zooterapie. Pro jeho vývoj i aplikaci není podmínkou vzdělání aktéra v oblasti diagnóz či metod práce v sociálních službách.

Základní postup:

- 1) výcvik psa v nové dovednosti
 - výroba nebo pořízení doplňkové pomůcky
 - výcvik psa v kombinaci nové dovednosti s pomůckou
- 2) předvedení dovednosti a pomůcky cílové skupině
- 3) reakce cílové skupiny formuje cílení
- 4) popis hry s cílením
- 5) užití aktivačního prvku již s avizovaným cílem
- 6) aktivační prvek se nabízí bez ohledu na doložení/nedoložení potřeby, cíl je obecný – všeobecně podpůrný a prospěšný
- 7) popis a nácvik aktivačního prvku je předáván jako znalost, např. na workshopech canisterapeutů nebo prostřednictvím internetu

Koncepční metoda

Ucelená metoda pro konkrétní cílovou skupinu, jejímž cílem je problematika běžně s cílovou skupinou řešená.

Příklad: koncepční metoda observačně-strukturální pro cílovou skupinu děti a mládež s PAS, která může např. pomoci autistovi pochopit význam slov „za chvíli“ v konceptu zvýšení své frustrační tolerance (autor: Tvrdá, Hájek), nebo metoda motivačně-sebepodpůrná pro cílovou skupinu: neslyšící děti a mládež (autor: Tvrdá, Svoobodová, Hájek).

Tvorba koncepční metody vyžaduje praxi v oblasti zooterapie metodou AAA, AAT, AAE, kde je již kladen důraz na vzdělání aktéra v oblasti diagnóz a práce s anamnézou a systemického myšlení v sociálních službách.

Základní postup:

- 1) Obecná znalost o cílové skupině, znalost běžných metod a technik práce s cílovou skupinou.
- 2) Vyjednání zakázky klienta (od pedagoga či rodičů, pečovatele, klienta samotného).

- 3) Propojení možnosti psa a sledovaného cíle s metodami běžné práce s cílovou skupinou tak, aby se docílilo naplnění zakázky, tím dojde k nalezení nového způsobu – formy, cesty.
- 4) Tuto cestu analyzovat, popsat její postup tak, aby byl aplikovatelný všem a všude, kdo s cílovou skupinou pracuje.
- 5) Dát „této cestě“ pracovní název metody.
- 6) Tuto interní metodu aplikovat nejlépe vícekrát po mnoho měsíců až let.
- 7) Pokud pokaždé metoda podpořila cestu k vyřešení zakázky, potom ji konzultovat s kolegy zooterapeuty a pak přednést před odbornou veřejností (na konziliích, konferencích, supervizi apod.), nebo publikovat v odborném časopise či aplikovat ve veřejném projektu za přítomnosti dalších odborníků apod.
- 8) Pokud se nikdo neozve s oprávněným, validním, prokazatelným „protestem, zpochybněním“ proti popsané metodě, pak ji zadat oficiální název a popis a stává se jednou z oficiálních koncepčních metod pro danou cílovou skupinu...
- 9) Ucelenou teorii a praxi předávat na vzdělávacích akcích, zejména pro zooterapeuty.

Každá koncepční metoda obvykle obsahuje několik technik i stávajících či nových aktivačních prvků. Od roku 1990, kdy se do ČR dostaly první zprávy a tendence nějakou podobu zooterapie u klientů aplikovat, se mnohé změnilo díky nejen přirozenému vývoji, ale zejména pak tendenci vzdělávat se v oborech humanitních – v takzvané měkkých dovednostech.

Inspirace z oborů speciální pedagogiky, fyzioterapie, logopedie, sociální terapie a rehabilitace, pedagogiky volného času, specifických terapeuticko-výchovných technik s tou či onou cílovou skupinou apod., může oblast zooterapie pouze posouvat kupředu. Ovšem podmínkou je motivace vzdělávat se v oblastech jmenovaných oborů, neboť pouhá nová dovednost psa, jak je uvedeno výše, nezasahuje do hloubky věci, a tedy neposouvá naše schopnosti pomoci řešit cesty k cílům osob s potřebností. Potenciál psa máme, chybí stále více potenciálu člověka. Z uvedených faktů vyplývá, že právě aktéři-zooterapeuti, schopní tvořit nové koncepční metody, tedy se vzděláním v uvedených strategických oblastech, mohou oblast zooterapie významně kvalitativně posouvat.

Příklad aktivačního prvku, který může být součástí koncepční metody pro cílovou skupinu neslyšících osob.

Východiskem je opět moderní typ nastavení edukačního procesu v zooterapii – interaktivní s podáváním důkazů, školení nejlépe pouze přímými praktiky, dnes (2019) již i s 15–20letou praxí. Například ELVA HELP z.s., jako praktikující i školicí organizace, nastavila školicí systém, ve kterém studenta vede mj. k systemickému (ucelenému) chápání procesů při AASW a ke kompetencím v tvorbě koncepčních metod.

Neslyšící, zejména děti, mají možnost pozorovat a hmatem dlaní cítit vibrace při hlubokém dechu psa a anebo při štěkání psa. Porovnání, vnímání, čítí vibrací na sobě samých je tím poznávacím kanálem. Tato technika vede k uvědomění si dějů u druhých osob a bytostí. Klient si tak objasní to, co vidí. Může tak mnohdy děje pochopit a tím eliminovat svůj strach z dříve neznámého chování psa.

Nejčastějším zvířetem, které je používáno pro spolupráci u aktivace, terapie, edukace a jiných intervencí, je v České republice právě pes. U mě osobně to není jinak. Proto se na něho zaměříme více a podrobněji.

CANISTERAPIE

Definice

Jak uvádí Jaroslava Bicková-Eisertová v publikaci editované Milošem Velemínským: „Autorem termínu canisterapie se v roce 1993 stala Jiřina Lacinová, která zároveň byla se sdružením Filia průkopníkem a osvětovým pracovníkem v tomto oboru. Termín canisterapie se skládá ze dvou slov: cani (latinsky pes) a terapie (léčba, řeckého původu – θεραπεία). Spojení obou slov řeckého původu – kynoterapie – nebylo zvoleno z obavy možného obecně zavádějícího významu termínu. Termín, původně určený pro domácí použití, se rozšířil nejen v ČR, ale ujal se i v zahraničí (například v Německu – terapeutická činnost se saňovými psy).“

Podle ELVA HELP (Andrea Tvrdá, 2004) je canisterapie mezioborová disciplína, svou podstatou působnosti spadající do sociálních služeb, kde je zařazena do oblastí aktivity a sociální rehabilitace. Je to tedy podpůrná forma rehabilitace s prvky sociální terapie, aktivity, zprostředkování sociálního prostředí, rozvoje komunikace, motivačního prvku obecně apod., to vše prostřednictvím speciálně připraveného psa, vedeného kompetentní osobou.

Canisterapie obsahuje psycho-rehabilitační, výchovné, vzdělávací a aktivační činnosti zprostředkovává kontakt se společenským prostředím, obsahuje sociálně terapeutické činnosti, relaxační a fyziorehabilitační techniky, i techniky krizové intervence.

Canisterapie, jako jeden z druhů zooterapie, je tedy jednou ze 6 oblastí oboru zvíře v sociální práci (AASW). Znalost rozboru pokládám za základní nutnost pro zřetelnější ukotvení se v ucelené představě míry potřebných znalostí a dovedností aktéra canisterapie – člověka a jeho terapeutického zvířete – psa.

AASW (zvíře v sociální práci) je ucelený obor, který obsahuje šest základních oblastí, jeho podstatou je sociální práce zaměřená na umění měkkých dovedností. Svým působením má mezioborový přesah do všech nelékařských, edukačních a vůbec humanitních směrů. Díky aktivní přítomnosti zvířete v roli prostředníka až partnera přesah zasahuje i do zoologie v její nejširší podstatě. Tento obor si vyžaduje pracovníky vzdělané multidisciplinárně, navíc nadané empatií a smyslem pro kooperaci se zvířetem a komunikaci s lidmi.

V procesu canisterapie, ať již použijete jakoukoli metodu práce, hraje velkou roli klient, a tedy i osoba či organizace, která klienta zastupuje ve smyslu objednávky, zadání požadavku na canisterapii – zakázky.

Pojem „Profesionální canisterapeut“?

Profesionalita je zde ve smyslu připravenosti, kompetentnosti, validnosti, zodpovědnosti a to uceleně, v kontextu podstaty canisterapie, jako služby pro klienty (seniory, děti, osoby s nemocí, osoby s postižením, osoby v nepříznivé životní situaci, osoby postižené krizí a podobně) a zároveň činnosti spjaté se spoluprací se zvířetem – psem.

Profesionál canisterapeut je například dobrovolník, který za svou službu sice nepobírá mzdu či plat, ale je řádně proškolený, evidovaný organizací, která jej dále monitoruje a nabízí možnost zpětné vazby (intervize), dalšího vzdělávání, dále je pojištěný včetně terapeutického zvířete, má nárok na jízdné a ošatné i stravné. Do zařízení ke klientům dochází na základě smlouvy (smlouva mezi mateřskou organizací a organizací s klienty, nebo mezi canisterapeutem a organizací s klienty). Předmětem vzdělávání je náhled na projevy diagnóz klientů, techniky komunikace s klienty, techniky aktivity, náhled do problematiky kooperujících oborů, informace o druhu zvířete, jeho chovu, tréninku, etologii, welfare.

Zahájením praxe v canisterapii se majitel psa stává osobou, která hodlá zasahovat do života lidí, kteří jím jsou snadno ovlivnitelní (například emoce radosti, smutku, dojetí) a tím pádem jsou vůči němu velmi zranitelní – proto je v tomto člověku velký díl zodpovědnosti k naplnění své míry kompetentnosti.

Uživatel canisterapie

Je to pacient, zákazník, klient, nebo student? Jak jej nazvat? Sociální zákonáčník sociálních služeb nazývá uživatele. Lékaři nazývají své zákazníky pacienty. Pedagogové své zákazníky nazývají studenty či žáky. Terapeuti (psychoterapeuti, sociální terapeuti apod.) nazývají své zákazníky klienty.

Klient

Osobně se přikláním k termínu klient a v této knize jej také užívám. Pojem klient používají sice i banky a pojišťovny – člověk se pak ani necítí být předmětem byznysu, kterým bezpochyby je, připomene mu to až výpis, kde prozře při pohledu na poplatky a úroky, ale tím jsem si nenechala zkazit dobrý pocit z názvu klient.

Domnívám se, že osobu to automaticky nestaví do role nemocného – jako název pacient, zároveň to neponižuje psa na věc, které si někdo užívá jako v názvu uživatel. A studentem je podle mě více zákazník v ZKO (Základní kynologická organizace), nebo ve „Psí škole“, nikoli osoba využívající sociální službu. Ale uznávám, že je to jen věcí vkusu či zvyku. Do běžné legislativy musím vykazovat mnoho dat o uživateli, v seminářích a korespondenci hovořím o klientech.

Klientem může být osoba jakéhokoli věku, typu či stupně postižení nebo prožívání psychosociální nepohody, ale i zástupci zcela zdravé populace v psychosociální pohodě – zejména při AAE, jako třeba zcela zdravé děti v MŠ. Častokrát se setkáváme s tím, a u dětí je to právě pravidlem, že je nutno nejprve jednat nikoli se samotným klientem, ale s jeho zástupcem.

Zástupce klienta

Zástupce klienta – to je osoba, která zastupuje klienta v rozhodování o dění, které se klienta týká. Jsou to například rodiče nezletilého dítěte, pedagog ve škole, pečovatelská v pobytovém zařízení pro děti s kombinovanými vadami, pracovník sociálních

Ken Ramirez, <https://www.kenramireztraining.com/> (září 2019)

Redefer a Goodman (1989), net: 2019 <https://link.springer.com/article/10.1007/BF02212943>

Tým RWCT, <http://www.kritickemysleni.cz> (únor 2019)

Empatie
Laskavost
Věrnost
Asistence
HELP, z. s.

ELVA HELP z.s.

- PES-ASISTENT
- CANISTERAPIE, ZOOTHERAPIE,
MUZIKOTHERAPIE
- ODB. SOC. PORADENSTVÍ, SOC.
REHABILITACE
- KRIZOVÁ INTERVENCE,
- ČLEN IZS – Pátrací psi
- EDUKACE, UKÁZKY, WORKSHOPY,
PUBLIKACE
- EVALUACE, VÝZKUM, PROJEKTY
- ! AKREDITOVANÉ VZDĚLÁVÁNÍ
MPSV !
- Řádně registrovaný poskytovatel
sociálních služeb - člen IZS
- akreditovaní lektoři MPSV a ASVSP

IČ 26586100

www.elvahelp.cz

handicap.help@seznam.cz

TRÉNUJEME PSY PRO ŠIROKOU ŠKÁLU ŽADATELŮ RŮZNÝCH TYPŮ POSTIŽENÍ, PRACUJEME FORMOU SOCIÁLNÍ SLUŽBY, METODOU REHABILITACE KLIENTA.

Jsme sociální pracovníci, terapeuti – specialisté na kynologii v sociálních službách.

Po řádném speciálním sociální šetření pomůžeme najít vhodného psa a téměř ihned umístíme u klienta.

Trenér pak vypracuje individuální plán – metodu, jak psa naučit tu kterou účelnou dovednost s ohledem na handicap klienta.

Následně je trenér v kontaktu s klientem a jeho rodinou a školí a vede je tak, aby psa dovednosti naučili. Z klienta tedy není pasivní žadatel – čekatel, na již někde někým vycvičeného psa, ale aktivní „spolutrenér“ svého budoucího psiho asistenta.

CESTA JE CÍL

Školíme ministerstvem akreditované kurzy i v oblasti canisterapie a asistenčních psů.

V kooperaci vedeme centrum pachových prací psů v humanitární, sociální a služební kynologii.

Andrea Tvrdá

Canisterapie

Zvíře v sociálních službách

Fotografie z archivu autorky

Ilustrace Kateřina Jančaříková

Redakce Jan Řehoř

Sazba a grafická úprava Matěj Barták

Vydal Pavel Jeřábek – Nakladatelství PLOT, Bělohorská 2,
169 00 Praha 6, www.plotknihy.cz, jako svou 366. publikaci

Tisk Těšínské papírny, s.r.o.

Vydání první, Praha 2020

ISBN 978-80-7428-366-6